

АНОТАЦІЯ

Белова Ю. Д. Цивільні правовідносини щодо персональних даних. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021.

Дисертаційне дослідження присвячене аналізу особливостей цивільних правовідносин щодо персональних даних та вирішенню комплексу теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із цивільно-правовими аспектами статичної та динамічної персональних даних, розроблення конкретних пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання цивільних відносин, пов'язаних із персональними даними.

У вступі наголошено, що прискорення процесів інформатизації сучасної цивілізації постмодерну набуває надзвичайного характеру. Цифрові інновації змінюють якість життя суспільства та навіть впливають на черговий етап еволюції людини. Радикальні зміни призводять до формування нової якості «цифрової» особистості людини, що лише поглиблює різноманітні аспекти захисту її свободи, недоторканості та гідності. Зростає важливість охорони та захисту інформаційних потоків та сформованих ними баз даних.

У першому розділі зазначено, що персональні дані є нематеріальними благами, оскільки не належать до предметів матеріального світу, не мають матеріальної (фізичної) субстанції, не мають геометричних форм, розмірів, кольору тощо. Попри нематеріальну природу персональні дані можуть бути збережені на матеріальних носіях (у формі картотек персональних даних) або відображені в електронному вигляді (база персональних даних в електронній формі). При цьому персональні дані, будучи інформацією, водночас виступають об'єктом особистих немайнових прав (особистим немайновим благом). Персональні дані як особисте немайнове благо характеризується немайновою природою, хоча, в силу сучасного рівня розвитку матеріальної та

духовної культури, соціально-економічних відносин та інформаційного простору, об'єктивно можуть набувати майнової цінності. При цьому відомості про фізичну особу самі по собі залишаються немайними благами, оскільки не створюються в процесі виробництва та не мають грошової оцінки. Майнова ж цінність персональних даних може бути обумовлена особистістю індивіда (наприклад, загальновідомої особи) або створюватись в процесі їх обробки.

Попри невіддільність персональних даних як особистого немайнового блага, вони наділені відособленістю завдяки об'єкту відомостей (інформація про конкретну фізичну особу), кількісному та якісному змісту відомостей (склад персональних даних, що обробляються), зовнішній формі (електронній формі та/або формі картотек). Персональні дані належать до об'єктивованих нематеріальних благ, котрі виражені в доступній для сприйняття органами людських чуттів об'єктивній формі. Об'єктивованість вказує на зовнішній, стосовно суб'єкта, характер персональних даних. У свою чергу, об'єктивована форма персональних даних створює можливість їх використання у відриві від особи-носія (суб'єкта персональних даних), що свідчить про віддільність таких даних.

Персональні дані як особисте немайнове благо наділені такими ознаками: 1) відособленість; 2) об'єктивованість; 3) віддільність прав на персональні дані; 4) мають економічну цінність; 5) мають властивості товару; 6) здатність брати участь в економічному обороті. Зроблено висновок про те, що дефініція персональних даних в національному законодавстві в цілому відповідає європейським стандартам, закріпленим у вказаних міжнародних документах. При цьому визначення персональних даних у вітчизняному законі фактично запозичене з Директиви 95/46/ЄС. Визначення персональних даних структурно охоплює чотири ознаки: 1) відомості чи сукупність відомостей (включати будь-яку інформацію про особу); 2) стосуються безпосередньо чи опосередковано фізичної особи («про фізичну особу»); 3) їх суб'єктом є фізична особа, незалежно від її громадянства, постійного місця проживання чи іншого правового зв'язку з державою; 4) фізична особа є ідентифікована (в групі осіб вона «виділяється» з-поміж інших членів групи або може бути конкретно

ідентифікована, виходячи із обставин кожного окремого випадку (в групі осіб вона «виділяється» з-поміж інших членів групи); 5) відомості про особу набувають правового режиму персональних даних із початком обробки персональних даних, тобто будь-якої дії або сукупності дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем.

Поняття «персональні дані» необхідно відмежовувати від суміжних йому понять: «інформація про особу», «відомості про особисте життя фізичної особи», «ознаки, що індивідуалізують фізичну особу». Усі ці поняття мають спільний обсяг, тобто, ті чи інші відомості можуть бути одночасно персональними даними та інформацією про особу, відомостями про особисте життя фізичної особи, ознаками, що індивідуалізують фізичну особу. Для розмежування цих понять за змістом слід використовувати факт обробки відповідних відомостей. Тобто, відомості набувають правового режиму персональних даних внаслідок того, що стають предметом обробки.

У другому розділі наголошено, що право на персональні дані належить до основоположних прав людини, прояв якого в цивільних правовідносинах обґрунтований теорією горизонтальної дії прав людини. Законодавство повинно забезпечувати пропорційність між правом на персональні дані та правом на свободу висловлювання думок та інформації, у тому числі, щодо обробки персональних даних для журналістських цілей та академічної, художньої та літературної свободи.

Право на персональні дані є цивільно-правовим за своєю природою, оскільки відносини, що виникають із приводу персональних даних, цілком відповідають ознакам, закріпленим в ч. 1 ст. 1 ЦК України.

У зв'язку із обробкою персональних даних необхідно розмежовувати правовий режим бази персональних даних як об'єкта права інтелектуальної власності та об'єкта захисту. Потрібно враховувати таке: по-перше, ні матеріальний носій бази персональних даних, ні її внутрішнє інформаційне

наповнення не є об'єктом права інтелектуальної власності автора бази (творця, розробника); по-друге, ні визнання бази персональних даних об'єктом авторського права, ні встановлення щодо неї права особливого роду, не виключають застосування законодавства щодо охорони персональних даних та не можуть йому суперечити.

Право на персональні дані є самостійним особистим немайновим правом, що обумовлено специфікою персональних даних як об'єкта цивільних правовідносин. Так, персональні дані за своєю суттю є інформацією про фізичну особу, в тому числі й про її особисті немайнові блага та ознаки, які її індивідуалізують.

Право на персональні дані – це особисте немайнове право, специфіка котрого полягає в його: об'єкті – персональні дані; меті – захист права на приватність та інших особистих немайнових прав у зв'язку з обробкою персональних даних; змісті – активні та пасивні правомочності, а також правомочність захисту, що можуть бути реалізовані як в абсолютних, так і відносних правовідносинах.

Зміст права на персональні дані станом на сьогодні потребує доповнення новими правомочностями. До таких правомочностей віднесено право на мобільність та право на забуття.

Зміст права на мобільність персональних даних включає в себе можливість суб'єкта персональних даних: отримати від володільця персональні дані у форматі, придатному для подальшого використання; передати такі персональні дані іншому володільцю; вимагати від володільця безпосередньої передачі таких персональних даних іншому володільцю при технічній можливості. Право на мобільність слід розглядати як окреме право в системі прав суб'єкта персональних даних, відрізняється від права на доступ, права на забуття, та тісно пов'язане з правом на захист персональних даних.

Наступним є право на забуття, зміст котрого полягає у можливості суб'єкта персональних даних вимагати від володільця видалення даних, які його стосуються.

У третьому розділі зазначено, що згода суб'єкта персональних даних є проявом можливості вільно визначати свою поведінку в сфері особистого життя, яка спрямована уповноважити володільця персональних даних на їх подальшу обробку та забезпечує контроль суб'єкта персональних даних за їх обробкою.

Згода суб'єкта персональних даних має щонайменше три значення: 1) можливість фізичної особи діяти певним чином; 2) юридичний факт; 3) об'єктивована форма. Згода суб'єкта персональних даних має усі ознаки одностороннього правочину: є дією особи (добровільним волевиявленням фізичної особи), спрямованою на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (щодо надання дозволу на обробку її персональних даних).

Об'єктивована форма згоди суб'єкта персональних даних повинна давати змогу зробити висновок про надання згоди та може бути вчинена: в письмовій формі, як правило, у вигляді окремого документу (згода на обробку персональних даних) або як одна з умов договору; шляхом конклюдентних дій, тобто якщо поведінка суб'єкта засвідчує волю на обробку його персональних даних, зокрема, шляхом проставлення відмітки про надання дозволу на обробку своїх персональних даних під час реєстрації в інформаційно-телекомунікаційній системі суб'єкта електронної комерції.

Виділено та охарактеризовано умови дійсності згоди суб'єкта персональних даних: добровільність, поінформованість, конкретність, однозначність. Вказані умови застосовуються у сукупності. Здійснено доктринальний аналіз умов дійсності згоди, наведених у Загальному регламенті про захист даних, та порядку її надання.

Наголошено, що право на персональні дані може бути захищено як в неюрисдикційній, так і юрисдикційній формах. Неюрисдикційна форма захисту прав суб'єкта персональних даних має низку особливостей: 1) пріоритетне значення використання самозахисту обумовлено інформаційною природою персональних даних; 2) на володільців, розпорядників та третіх осіб покладено обов'язок забезпечити захист персональних даних, навіть захист від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного

знищення чи доступу до персональних даних; 3) суб'єкт персональних даних має право пред'явити вмотивовану вимогу до володільця, розпорядника щодо припинення порушення своїх прав. Юрисдикційна форма захисту персональних даних охоплює загальний (судовий) порядок захисту, оскільки юрисдикція судів поширюється на будь-який спір, що виникає з приводу персональних даних, та спеціальний (адміністративний) порядок захисту, котрий сьогодні забезпечується діяльністю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

За порушення права на персональні дані можуть застосовуватися заходи цивільно-правової відповідальності, такі як відшкодування майнової та моральної шкоди. Право на відшкодування шкоди надається суб'єкту персональних даних ст. 82 Загального регламенту про захист даних (ст. 23 Директиви 95/46/ЄС). Порядок застосування такої цивільно-правової санкції закріплено у главі 82 ЦК України.

Обґрунтовано необхідність при вирішенні справ щодо захисту прав на персональні дані виходити з презумпції завдання позивачу моральної шкоди відповідачем, а також права відповідача спростувати таку презумпцію.

У висновках узагальнено розуміння правової природи, поняття та види персональних даних. Розкрито європейські стандарти цивільно-правового регулювання відносин щодо персональних даних. Виявлено особливості участі у відносинах щодо персональних даних осіб, які їх обробляють, а також підстави виникнення цивільних правовідносин щодо персональних даних. Визначено підстави, форми та способи захисту прав суб'єкта персональних даних.

Ключові слова: персональні дані, право на персональні дані, немайнові блага, особисті немайнові права, суб'єкт права персональних даних, стандарти правового регулювання цивільних відносин щодо персональних даних, право на мобільність персональних даних, право на забуття, розпорядник, володільць, підстави виникнення цивільних правовідносин щодо персональних даних,

обробка персональних даних, цивільно-правові способи захисту, способи захисту персональних даних.

SUMMARY

Belova Yu. D. Civil and Law Relationships on Personal Data.

Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a Philosophy Doctor Degree in specialty 081 Law. Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law of Khmelnytskyi Regional Rada, Khmelnytskyi, 2021.

The thesis is dedicated to analysis of peculiarities of Civil and Law Relationships on Personal Data, and to resolving of complex of theoretical and practical issues that are related to Civil and Law aspects of statics and dynamics of Personal Data. Development of specific suggests and recommendations on improvement of Law regulation of Civil and Law Relationships in the field of Personal Data are included into the subject of the thesis too.

There is emphasized in introduction, that acceleration of informatization processes acquires extraordinary features in current Postmodern Civilization. Digital innovation changes a quality of society life and, moreover, impacts on the following stage of human evolution. Formation of new feature of “digital” human personality is caused by radical changes; and it only deepens various aspects of the protection of her freedom, inviolability and dignity. Significance of safety and protection of information flows and data bases that are formed by them is growing. The first section states that Personal Data are intangible assets as they are not a part of tangible world, do not have material (physical) substance, and do not have geometric shapes, sizes, colors, etc. Simultaneously with intangible nature, Personal Data can be saved on tangible media (as a Personal Data files) or displayed electronically (Personal Data Digital Base). At the same time, Personal Data are an object of Personal Intangible Rights (Personal Intangible Assets) as they are information. Personal Data as Personal Intangible Assets has intangible nature; however, they can objectively acquire property value according to current level of development of tangible and

intangible culture, social and economic relationships and informational space. Herewith, information about an individual in itself remains an intangible asset as they are not created in the process of production and do not have money value. Tangible value can be caused by personality of a person (for instant, well-known person) or can be created at the processing of Personal Data.

Despite the inseparability of Personal Data as Personal Intangible Assets, they are characterized as isolated with the help of Data Object (information about a specific individual), quantitative and qualitative Data Content (composition of Personal Data which are in processing), and external form (electronic form and / or files). Personal Data are included into objective Intangible Assets that are expressed as an objective form accessible to the human senses. Objectivity shows an external – as for subject – character of Personal Data. In turn, the objectified form of Personal Data creates opportunity of its using separated from a person-holder (Personal Data Subject). The mentioned above indicates the separation of such data.

Personal Data as Personal Intangible Assets has such features: 1) separation; 2) objectivity; 3) separation of Personal Data Rights; 4) economic value; 5) have features of goods; 6) ability to be involved into economic turnover. There is concluding that concept of “Personal Data” meets European standards declared in international legislation, in general. Herewith, concept of “Personal Data” in national legislation is involved from Directive 95/46 /EU. The composition of the concept of “Personal Data” consists of four signs. They are: 1) information or a set of information (including any information about a person); 2) Personal Data are related directly or indirectly to individual (“about individual”); 3) a subject of Personal Data is a person regardless of his / her citizenship, permanent residence or other legal relationship with the state; an individual is identified (in a group of persons he / she is "distinguished" from other members of the group or can be specifically identified based on the circumstances of each case); 5) personal information acquires the legal regime of Personal Data with the beginning of Personal Data Processing. Personal Data Processing is any action or set of actions, such as collection, registration, accumulation, storage, adaptation, change, renewal, use and distribution (distribution,

sale, transfer), depersonalization, destruction of Personal Data, including with the use of information (automated) systems.

The concept of “Personal Data” should be distinguished from related concepts such as “information about the person”, “information about the personal life of an individual”, “signs that individualize the individual”. All of these concepts have mutual volume; this means that any information could be both Personal Data and information about the person, information about the personal life of an individual and signs that individualize the individual. It is necessary to use a fact of processing of appropriate information to distinguish these concepts by content. Thus, information becomes covered by Personal Data Legal Regime as a result of becoming of processing subject.

The second section emphasizes that Personal Data Right is one of the fundamental human rights. Reflection of Personal Data Right in Civil Relationship is grounded by theory of horizontal action of human rights. Legislation has to provide proportionality between Personal Data Right and freedom of expression and information including personal Data Processing for journalistic goals and academic, artistic and literary freedom.

The nature of Personal Data Right is Civil and Law, as relationships arising on Personal Data are appropriate to signs that are fixed in p. 1 Art. 1 of Civil Code of Ukraine.

It is necessary to identify the Personal Data Base Legal Regime as an object of Intellectual Property Right and as an object of protection regarding to Personal Data Processing. There is a demand to take into account the following. On the one hand, both a physical Personal Data Base carrier and its internal informational content is not an object of Intellectual Property Right of author of the base (creator, developer). On the other hand, neither the recognition of a personal data base as an object of copyright, nor the establishment of a special kind of right to it, exclude the application of legislation on the protection of Personal Data and may not contradict it

Personal Data Right is an independent Personal Non-property Right; this is caused by peculiarities of Personal Data as an object of Civil Relationship. Thus,

Personal Data essentially is information about individual including her or his Personal Intangible Assets and signs which individualizing a person.

Personal Data Right is a Personal Intangible Right specific of which includes: the object is Personal Data; the aim is protection of protection of the Right to Privacy and other Personal Non-property Rights in connection with the processing of Personal Data; the content consists of active and passive competencies and competency of protection that can be applying both in absolute and relative legal relations.

Current essence of Personal Data Right needs adding of new competencies. These competencies include Mobility Right and Forgetting Right.

The essence of Mobility Personal Data Right covers such possibilities of Personal Data Subject as: to receive Personal Data from holder in a format suitable for further use; to transfer these Personal Data to other holder; to require from holder to transfer Personal Data to other holder directly where technical opportunity is. Mobility Right has to be reviewed as a separate right in the system of rights of Personal Data Subject. There is different between Mobility Right and Forgetting Right, and Access Right, whereas Mobility Right is closely connected with Personal Data Protection Right.

The next one is Forgetting Right, the essence of which is possibility of Personal Data Subject to require from holder to delate data related with him / her.

The third section indicates that an agreement of Personal Data Subject is a display of possibility for free choice of own behavior in the field of private life. This possibility is ordered to authorize a holder of Personal Data to the following processing of its and provides a control Personal Data Subject for processing of Personal Data.

An agreement of Personal Data Subject has at least three contexts: 1) possibility of individual to act in the specific way; 2) legal fact; 3) objectified form. An agreement of Personal Data Subject has all features of unilateral transaction. These features are: an agreement of Personal Data Subject is action of a person (voluntary expression of will of individual); an agreement of Personal Data Subject is

ordered to acquisition, modification or termination of Civil Rights and Obligations (on permission to Personal Data Processing).

Objectified form of agreement of Personal Data Subject has to provide opportunity to concluding about consent and could be expressed: in a writing form, as a rule, either as a separate document (agreement for Personal Data Processing) or as one of the terms of the contract; in the way of implicit actions where the behave of a person certifies a will for Personal Data Processing, particularly, in the way of marking about permission to Personal Data Processing during the registration in the information and telecommunication system of the e-commerce entity.

Terms of validity of consent of Personal Data Subject are separated and characterized. They are voluntary, knowledge, specificity, unambiguity. These terms are used as a complex. The doctrinal analysis of terms of the validity of the consent and the procedure for its provision that are represented in General Regulation on Data Protection is carried out.

There is stressed on possibility of protection of Personal Data Right in both non-jurisdictional and jurisdictional forms. Non-jurisdictional form of protection of Personal Data Right has a number of features. They are: 1) priority significance of using of self-protection is caused by informational origin of Personal Data; 2) owners, holders, and the third persons are obligated to provide a protection of Personal Data including protection from accidental loss or destruction, illegal processing, and illegal destruction or illegal access to Personal Data; 3) Personal Data Subject is authorized to require to owner or holder to stop violating her or his rights.

Jurisdictional form of protection of Personal Data includes both general (court) procedure of protection as the jurisdiction of the courts extends to any dispute arising over Personal Data, and specific (administrative) procedure of protection which is protected by activities of Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine

Such measures of Civil and Law liability as compensation for property and moral damage could be implemented for violation Personal Data Rights. Right for compensation of damage of Personal Data Subject is provided by Art. 82 of General Regulation on Data Protection (Art. 23 of Directive 95/46/EU). The order of

implementation of this Civil Sanction is stated in the Chapter 82 of Civil Code of Ukraine.

Demand to implement the presumption of causing moral damage to the plaintiff by the defendant and the rights of defendant to refute such a presumption during the resolving cases on protection of Personal Data Right, are grounded.

The law nature, concept and types of Personal Data are found. European standards of Civil and Law Regulation of Personal Data Relationships are indicated. Peculiarities of participation of persons processing Personal Data in Personal Data Relationships are identified; the basis of arising of Civil and Law Relationships on Personal Data is identified too.

Grounds, forms and methods of protection of the Personal Data Subject Rights are determined.

Key words: Personal Data, Personal Data Right, Intangible Assets, Personal Non-property Rights, Personal Data Right Subject, standards of legal regulation of civil relations regarding Personal Data, Personal Data Mobility Right, Forgetting Right, holder, owner, basis of arising of Civil Relationship on Personal Data, Personal Data Processing, Civil and Law ways of protection; ways of protection of Personal Data.